

мотивації до навчання. Сьогодні кожна дитина, якою б вона не була, має право на повноцінне життя в умовах, що забезпечують її гідність, сприяють розвитку впевненості в собі, а також право на особливе піклування, доступ до якісної освіти, відновлення здоров'я, активне соціальне і культурне життя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Л. С. Основи здоров'я [Книга для вчителів] / Л. С. Ващенко, Т. Є. Бойченко. – К.: «Генеза», 2005. – 240 с.
2. Дятленко Н. М. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
3. Ервін Е. Підготовка вчителів і вихователів до роботи в інклюзивних класах та групах / Е. Ервін, Д. Кугельмас – Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – К. – 2000 – 150 с.
4. Колупасва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А. А. Колупасва, Л. О. Савчук – К.: «АТОПОЛ» – 2011. – 273 с.
5. Мардар Г. І. Валеологія з методикою викладання: конспект лекцій. – Чернівці, 2011. – 343 с.

REFERENCES

1. Vashchenko, L. S. (2005). *Osnovy zdorov'ya*. [Basics of Health]. Kyiv.

2. Dyatlenko, N. M. (2015). *Asystent uchytelya v inklyuzyivnomu klasi*. [Assistant teacher in the inclusive class]. Kyiv.
3. Ervin, E. (2000). *Pidhotovka vchyteliv i vykhovateliv do roboty v inklyuzyivnykh klasakh ta hrupakh*. [Preparation of teachers and educators for work in inclusive classes and groups]. Kyiv.
4. Kolupayeva, A. A. (2011). *Dity z osoblyvymy potrebamy ta orhanizatsiya yikh navchannya*. [Children with special needs and organization of their studies]. Kyiv.
5. Mardar, H. I. (2011). *Valeolohiya z metodykoyu vykladannya*. [Valeology with a teaching method]. Chernivtsi.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РУДЕНКО Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: проблеми методики викладання валеологічних дисциплін.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RUDENKO Tetiana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Special Education and Health of the Person of the Centralukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.
Circle of scientific interests: problems of methodology of teaching valeological disciplines.

*Стаття надійшла до редакції 12. 01. 2019 р.
 Рецензент – д.п.н. професор Радул В. В.*

УДК 378. 147. 091. 33-027. 22] : 159. 942

СТУКАЛЕНКО Зоя Михайлівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
 e-mail: stukalenkoz@gmail.com

СЕМІНАР-ТРЕНІНГ «ТОЛЕРАНТНІ ТА ІНТОЛЕРАНТНІ СТОСУНКИ» НА ФОРМУВАЛЬНОМУ ЕТАПІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У науковому осмисленні світової спільноти глобального розуміння набуває феномен толерантності, що відповідає складним процесам міжнародного, міжконфесійного та міжкультурного спілкування народів. Тому доцільно називати ту систему факторів, що спроможні розв'язати коло проблем у формуванні професійної толерантності й допоможуть підвищити ефективність педагогічного процесу.

У свою чергу, це передбачає урізноманітнення форм практичного засвоєння музичного мистецтва та сприяє розвитку й задоволенню учнівських естетичних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен толерантності розглянуто науковцями різних галузей наук та обґрунтовано у працях видатних філософів: Вольтера, Г. Гегеля, І. Канта, Платона, Г. Сковороди. Фундаментальні дослідження різних аспектів толерантності здійснено відомими науковцями, з-поміж яких: Т. Алексєєнко, О. Безпалько, В. Бочаров, І. Бех, Л. Завірюха, В. Калошин, А. Мудрик, В. Сухомлинський, В. Шалін О. Швачко, Ю. Годорцева. У галузі музично-педагогічної освіти окремі аспекти педагогічної толерантності розкрито Е. Абдулліним, О. Асмоловим, Л. Безбородовою, Д. Каба-

левським, О. Лобовою, Л. Майковською, Л. Масол, О. Ніколаєвою, О. Олексюк, М. Осенневою, В. Орловим, Г. Падалкою, О. Ростовським.

Мета статті полягає в дослідженні процесу проведення семінару-тренінгу «толерантні та інтолерантні стосунки» на формувальному етапі педагогічного експерименту та його вплив на формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Програма формувального етапу експерименту спрямована на експериментальне навчання, яке проводилося в природних умовах у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка протягом 2015 р. Зауважимо, що професійна толерантність майбутнього вчителя музичного мистецтва визначається нами як особистісна якість, професійна позиція, яка формується під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента в процесі музично-творчої діяльності; здатність сприймати чужі думки, характер поведінки та інші особливості в процесі спілкування з творами музичного мистецтва.

Однією із ефективних форм роботи, що сприяла успішному формуванню професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва є семінар-тренінг «Толерантні та інтолерантні стосунки», який ми провели із студентами засобами ІКТ в умовах інформатизації музично-педагогічної освіти. З цієї метою ми створили дві групи, перша з них отримала такі завдання: створити із групи учасників команду, яка зможе потім взаємодіяти у роботі; надати можливість кожному учаснику отримати навички презентації, отримати основні положення про функції і форми роботи тренера та базові знання і навички фасилітації. Завдання другої групи передбачало ознайомлення з основами теорії конфліктів; демонстрацію форм і методів управління конфліктами (розв'язування конфліктів); прийняття групового процесу фасилітації. Учасники ознайомилися із роботою тренера та фасилітацією діалогу, під час якого плідно обговорювалися такі теми: «Конфлікт. Розуміння конфлікту. Толерантність та інтолерантність в процесі музично-творчої діяльності. Стилі поведінки у конфліктній ситуації».

Для прикладу практичного розв'язання конфліктних ситуацій ми запропонували алгоритм дослідників В. Бойка та М. Ковальова [1], які виокремлюють основні шляхи розв'язання таких ситуацій: «а) попередження конфлікту; б) управління конфліктом; в) прийняття оптимальних рішень

у конфліктних ситуаціях; г) розв'язання конфлікту. Успішне розв'язання конфліктних ситуацій можливе за допомогою розробки тактик, що враховують усі аспекти конфлікту як соціально-психологічного явища» [2, с. 109].

Найважливішою передумовою подолання конфлікту є педагогічний такт; спілкування педагога в педагогічному процесі повинно збудити активність студента (вийти на діалог) і допомогти йому набутти позитивного досвіду організації діяльності і стосунків, тобто вміння толерантно опанувати технологію поведінки в конфліктній ситуації. У сучасній психолого-педагогічній літературі виокремлюються 5 таких стратегій, або стилів, поведінки, пов'язані із загальним джерелом будь-якого конфлікту – незбігання інтересів двох і більше сторін. З цієї метою нами було проведено усне опитування, після чого для прикладу подано схематичну сітку Томаса-Кілменна (рис. 1), яка дозволяє визначити власний стиль поведінки та можливості формування толерантного способу розв'язання конфліктів.

Рис.1 Сітка Томаса-Кілменна

Конкуренція та суперництво	Компроміс	Співробітництво
	Ухилення	Прийняття

Стиль конкуренції та суперництва. Стратегією конкуренції є активний, майже агресивний наступ, коли людина розв'язує конфлікт своїм шляхом, не зважаючи на інших. Вона прагне задовольнити тільки свої інтереси, ігноруючи інтереси інших людей. Подоланням агресивної (інтолерантної) поведінки ми вважали приклади, коли потрібно використовувати цей стиль: прийняття нестандартного рішення, у разі, якщо студенти конкурують за допомогою своїх професійних здібностей, умінь та навичок (участь у музичних конкурсах, фестивалях, олімпіадах тощо). Конкуренція та суперництво стимулюють і заохочують учасників конкурсу до виграшу призового місця. З одного боку, це добре – учасники працюють, прагнуть до заданої мети. Однак є й інший бік – найчастіше, щоб домогтися виграшу, учасники конкурсу діють нечесними способами або сваряться з друзями, учасниками того ж конкурсу. Щоб уникнути такої ситуації, потрібно опанувати стратегію толерантної поведінки міжособистісних стосунків.

Стиль ухилення характеризується як ухилення від розв'язання конфліктної ситуації засобами байдужості, уникнення. Така позиція людини, що постійно використовує стратегію ухилення та уникнення, не відстоює своїх

прав. Притаманною ознакою такого стилю поведінки є неусвідомлений засіб розв'язання проблеми як фази вербалізації інтуїтивного вирішення. Вона може бути й конструктивною реакцією на конфліктну ситуацію, до розв'язання якої доцільніше повернутися потім, маючи нагоду знайти толерантні підходи у розв'язанні проблемних ситуацій.

Пристосування та співробітництво – прагнення до паритетних стосунків, до ефективного розв'язання ситуації, конфлікту. Ця стратегія зумовлює підхід до конфлікту з урахуванням інтересів, потреб обох сторін, пошук взаємовигідних результатів і шляхів їхнього досягнення. До того ж, обидві сторони повинні вміти висловити свої потреби, пояснити свої бажання, вислухати одне одного, виробити альтернативні варіанти дій та розв'язання проблеми. Ця стратегія є найефективнішою для взаєморозуміння, налагодження добрих стосунків. Однак для втілення вона потребує додаткових зусиль, виявлення такої особистісної характеристики вчителя, як толерантність.

У стратегії *компромісу*, як схильності до бажання не загострювати ситуації в конфлікті є прагнення до співробітництва, але його досягнення відбувається на більш поверхневому рівні стосунків, коли обидві сторони частково задовольняють власні потреби та бажання партнера, ніби обмінюючись своїми поступками в пошуках компромісного рішення, якого й досягають з найменшими втратами для кожного.

Розглянувши різні стратегії стилів поведінки в конфліктних ситуаціях, майбутній вчитель повинен зрозуміти, що будь-який стиль ефективний лише у відповідних ситуаціях. Він повинен уміти успішно використовувати кожний з них, урахувавши конкретні обставини. Загалом треба вміти і поступатися, і йти на розумний компроміс, і встановлювати партнерські стосунки, і водночас наполягати на власній позиції. Педагог повинен розширювати репертуар своїх стратегій, робити вибір на користь ситуації, а не діяти за єдиним стандартом. Варто також зазначити, що конфлікти є нормою в житті, а іноді передвісником змін не тільки в негативному, а й позитивному напрямку. Таким чином, ми обговорювали форми толерантних та інтолерантних характеристик майбутнього вчителя музичного мистецтва, де на кожну відповідну якість було використано презентацію із співвідношенням до своєї обраної професії.

Толерантність: бути терпимим, тактовним, цілеспрямованим і наполегливим у музично-творчій діяльності; уміння згладити конфліктні ситуації в навчально-творчому процесі; здатність відчувати характер, настроїв

музичного твору, співпереживати із почутим; володіння аудиторією, виховувати внутрішню рівновагу під час концертних виступів; спроможність до самоконтролю та адекватної самооцінки власної виконавської діяльності в індивідуальних та колективних формах музикування; здатність до співпраці; уміння будувати стосунки на довірі, симпатії, взаємності, доброзичливості, чуйності з повагою до думки інших; бути допитливим, виявляти гнучкість та готовність до перегляду своїх поглядів тощо.

Інтолерантність: бути нетерпимим у музично-творчій діяльності, невміння подолати конфліктні ситуації; нездатність відчувати характер, настроїв музичного твору, співпереживати з почутим; бути нестримним, зневажливим та цинічним у висловлюваннях в роботі над інтерпретацією художнього твору; виявляти неповагу до думки інших; бути інертним у сприйманні музичних творів; неспроможність до самоконтролю та адекватної самооцінки власної виконавської діяльності в індивідуальних та колективних формах музикування; виявляти антипатію, задрощі, ігнорування, зверхність, зневагу, агресію, егоїзм, цинізм, небажання співпрацювати, нездатність піти на компроміс тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, результатом семінару-тренінгу стало усвідомлення майбутніми вчителями музичного мистецтва особистісної позиції і поведінки в конфліктних ситуаціях, які формують духовний імідж сучасного вчителя толерантного спрямування. Перспективами подальших розвідок ми бачимо в подальшій розробці проекту авторської навчальної програми мультимедійних презентацій, де процес підготовки студентів з цієї позиції має бути синтезом спеціалізовано-професійних компетентностей, що вибудовуються на засадах толерантності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других / В. В. Бойко. – М.: Филин, 1996. – 472 с.
2. Дмитриев А. В. Конфликтология: учеб. пособ. [для студ. вузов] / Анатолий Дмитриев. – М.: Гардарики, 2000. – 318 с.
3. Моросанова В. И. Опросник «Стиль саморегуляции поведения» (ССПМ): руководство. – М.: Когито – Центр, 2004. – 44 с.

REFERENCES

1. Boyko, V. V. (1996). *Energiya emotsiy v obshchenii: vzglyad na sebya i drugikh*. [The energy of emotions in communication: a look at oneself and others]. Moscow.
2. Dmitriyev, A. V. (2000). *Konfliktologiya : ucheb. posob. [dlya stud. vuzov]*. [Century

Conflictology: studies. benefit [for stud. universities]. Moscow.

3. Morosanova, V. I. (2004). *Oprosnik «Stil' samoregul'yatsii povedeniya»*. [Questionnaire «Style of self-regulation of behavior»]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СТУКАЛЕНКО Зоя Михайлівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музики, художньо-естетичне виховання молоді.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

STUKALENKO Zoya Mikhailovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Music Art and Choreography of the Centralukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: music and performing training of future teachers of music, art and aesthetic education of youth.

*Стаття надійшла до редакції 12. 02. 2019 р.
Рецензент – д.п.н. професор Черкасов В. Ф.*

UDC 378.147.091.31

CHERNIONKOV Yaroslav Olexandrovych –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Linguodidactics and Foreign Languages, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University
<https://orcid.org/0000-0001-6598-1581>
e-mail: yarcher78professor@gmail.com

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING'S INDIVIDUALIZATION OF THE FUTURE SPECIALIST OF FOREIGN LANGUAGES

Formulation and justification of the relevance of the problem. Improvement of the national educational system of Ukraine, processes of modernization of secondary and higher schools, aimed at providing every young person with opportunities for professional development, raising the general cultural and professional level of self-education, reproduction and strengthening of the intellectual potential of the nation, require a significant enhancement of the quality of youth training, preparation for independent professional life. Modern Europeanized higher education of our country should implement a professional multi-vectoral training of the future teacher as a personality, promote the identification and development of abilities, take into account individual differences, develop autonomy, creativity, perseverance and responsibility.

The leading component of personality development is determined in the main principles of personality-oriented training, which are manifested in the organization of psychologically-comfortable conditions of professional training, the development of cognitive abilities of the individuality, the subject-subjective (dialogic) nature of pedagogical interaction, the acquisition of knowledge through personal experience of the subject of training, meeting the needs of realization of intellectual, cultural, creative possibilities of the person. Therefore, a proper level of quality of mastering in a foreign language depends on appropriate techniques, technologies that capture the content of personality-oriented training and contribute to improving the

personality, ready to live in a technological society. The urgency of the process of implementing the principles of personality-oriented professional training in a foreign language is conditioned by the peculiarities of the adaptation of personality-oriented technologies and teaching methods to the specific conditions of the educational process and overcoming the contradiction between the growing needs in the creative self-acting of the individuality and the existing practice of teaching.

Analysis of previous studies and publications in domestic pedagogy and psychology points to the need to take into account and development of personal qualities, which was described by K. Ushynskyi; the leading ideas of the personality-oriented paradigm are developed in the studies of I. Bim, N. Gal'skova, G. Kytaigorodska, I. Zymnya, O. Leontiev, Ye. Polat, S. Rubinstein, A. Markova, V. Serikova, S Arkhangel'skyi, I. Yakymanska, Ye. Bondarevs'ka. A significant impact on the development and popularization of a person-oriented approach, in particular, in the teaching of foreign languages have been shown in the works of the founder of humanistic psychology and the theory of personality-centered learning, an American psychologist C. Rogers. Modern approaches to the problem of creating an effective system of professional training, the development of methodology of pedagogical mastery and modern technologies for the training of the future teacher, the formation of the personality of the modern teacher have been indicated in scientific